

*А. М. Сукало,
кандидат історичних наук
Центральний державний архів-музей
літератури і мистецтва України*

ЖИТТЄПИС ОЛЕКСАНДРА БОГОМАЗОВА (ЗА ДОКУМЕНТАМИ ОСОБОВОГО ФОНДУ ЦДАМЛІМ УКРАЇНИ)

На основі аналізу документів особового фонду О. К. Богомазова, який зберігається в ЦДАМЛІМ України, представлені етапи його життя, живописна та літературна спадщина майстра, матеріали службової діяльності та ін. Охарактеризована структура особового фонду, окреслені основні розділи та підрозділи.

Ключові слова: Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, особовий фонд, архів, митець, мистецтво, колекція, живопис, авангард, начерк, ескіз.

У 2015-му виповнилися 125 річниця від дня народження та 85 роковини по смерті Олександра Костянтиновича Богомазова (1880–1930) – талановитого українського митця, чий творчий спадок ще за життя увійшов в аннали всесвітньої культури та мистецтва.

Олександр Богомазов відомий, з одного боку, як художник, обізнаний в різних техніках малярства, рівень творчості якого порівнюється з великими Пікассо («український Пікассо») та Шарденом («Шарден футуризму»), чудовий ілюстратор, експериментатор живопису, теоретик та фундатор українського авангарду, майстер кубофутуризму; з іншого, – як філософ, музикант, поет, педагог, музеєзнавець.

На жаль, більшість мистецької спадщини майстра знаходиться в приватних колекціях, і лише незначна частка його творів представлена в музеях – як у вітчизняних, так і в зарубіжних. В Україні талант О. К. Богомазова набув популярності в другій половині ХХ ст., після проведення його виставок та видання художніх альбомів, що привернули до себе увагу, зокрема, й завдяки статтям, авторами яких здебільшого були колекціонери та мистецтвознавці.

У 1970 р. співробітниками Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛІМ України) почала комплектуватися колекція документів художника на базі його приватного архіву. На сьогодні особовий фонд О. К. Богомазова є найбільш повним зібранням документів митця в державній архівній установі.

Народився Олександр Костянтинович Богомазов 14 (27) березня 1880 р. Він був другим сином у родині бухгалтера цукроварного заводу (згодом – купець другої гільдії), яка проживала, за одними даними, у с. Ямпіль, за іншими, – у с. Янків Ріг Охтирського повіту Харківської губернії (ЦДАМЛМ України, ф. 360, оп. 1, од. зб. 211. – Тут і далі в круглих дужках – посилання на одиницю зберігання особового фонду О.К. Богомазова. – *А.С.*). Мати, Онисія, залишила дітей чоловікові і вийшла заміж вдруге; стосунки між синами і суворим батьком були відчуженими. Єдиною людиною, яка підтримувала потяг хлопчика до малярства, був його дядько, з яким Сашко залюбки ходив на етюди.

Після отримання початкової освіти, яку хлопець здобував у гімназіях Глухова та Києва, він за наказом батька у 1896 р. вступає до Херсонського земського сільськогосподарського училища. Проте вже в 1902 р. Сашко, незважаючи на спротив батька, вступає до Київського художнього училища.

Викладачами О. Богомазова в училищі були відомі майстри М. Пимоненко, О. Мурашко, І. Селезньов. У цей період у мистецтві панували імпресіонізм, арт-нуво (модерн), символізм, кубізм, спектралізм, футуризм, абстракціонізм та інші течії. Спільність думок зблизила Богомазова зі студентами, майбутніми авангардистами О. Архипенком, О. Екстер, В. Бурлюком, О. Кручених та ін.

Уже в 1905 р., після чорносотенних погромів у Києві, за участь у студентському страйку О. К. Богомазова разом з іншими студентами відрахували з навчального закладу. Також цьому сприяло й порушення підписки про неучасть у таємних товариствах, яку Богомазов засвідчив при отриманні призовного свідоцтва в 1902 р. (од. зб. 213, 217, 243).

Проте він продовжує відточувати майстерність у новоствореній приватній студії відомого художника, професора Київського художнього училища С. І. Світославського і вже в 1906 р. експонує свої роботи на виставці професора та його учнів у залі «Троїцького народного будинку» в Києві (од. зб. 243, арк. 3).

Після закриття київської студії, починаючи з 1907 р. О. Богомазов навчається в приватних студіях талановитих московських художників Ф. Рерберга та К. Юона, які поєднували в своїй творчості традиції класичної, академічної освіти з новітніми європейськими тенденціями розвитку живопису. Треба зазначити, що ще під час студіювання у Ф. Рерберга Богомазов захопився його науковими поглядами на співвідношення кольору та форми в живопису. І вже в подальшому, працюючи над власною теоретичною роботою «Живопис та елементи», митець значно розширив та поглибив цю тему. Паралельно зі студіюванням Богомазов бере участь у виставці «незалежних» (1907 р.), організованій групою випускників Московського учи-

лища живопису. В ЦДАМЛМ України зберігаються здебільшого його акварельні роботи цього періоду, які отримали умовні назви¹: пейзажі, портрети, в т. ч. й автопортрет, зображення дітей, тематичні композиції тощо.

Улітку 1908 р. Олександр вирушає до Криму, поєднуючи відпочинок з малюванням пейзажів та спілкуванням з друзями – О. Грищенком та В. Денисовим (од. зб. 247), з якими мешкає в Алупці, поблизу Воронцовського палацу. У кримських акварелях художника перевага віддається власним почуттям, а не чітким деталям відтвореного предмету (од. зб. 57–59 та ін.). *Іл. 1.*

У цьому ж році, після невдалої спроби вступу до Санкт-Петербурзької художньої академії, Богомазов поновлюється на навчання в Київському художньому училищі. В роботах цього періоду відстежується його захоплення впливом кольорів на розкриття художнього образу (од. зб. 46–51, 55–56, 58–60). Він опановує різноманітні жанри, поширює зв'язки в мистецьких колах Києва, поновлює відносини з братами Бурлюками, О. Екстер, М. Ларіоновим та іншими художниками, з якими стає учасником відомої київської виставки «Ланка», де експонувалися чотири його ескізи. На цій виставці, відкриття якої відбулося 2 листопада в приміщенні Київського відділення Імператорського Технічного товариства, були представлені роботи молодих художників з Києва, Санкт-Петербурга, Москви, які позиціонували себе представниками т. зв. Нового Мистецтва, працюючи переважно в манері імпресіоністів.

Ще будучи студентом (від 1908 р.) Богомазов стає художником-карикатуристом у газеті «Киевская искра» та в літературно-політичній газеті ліберального напрямку «Киевская мысль» (з останньою він не розривав відносини й після закінчення навчання в 1911 р.) (од. зб. 147–149, 212). Отриманий фах – учитель малювання та креслення в середніх навчальних закладах – надавав йому змогу професійно займатися педагогічною діяльністю. Того ж року Богомазов, на пропозицію редакції, від'їздить до Фінляндії, де протягом декількох років знайомиться з т. зв. скандинавським модерном. Частина малюнків цього періоду, написаних аквареллю, сангіною, тушшю, друкувалася в «Киевской мысли» та «Киевской искре» (од. зб. 68, 70, 71, 76, 78). *Іл. 2.*

У 1913 р. Олександр Костянтинович одружується з художницею Вандою Вітольдівною Монастирською, яка для нього стала музою, єдиним коханням, незаперечним поціновувачем його таланту, жінкою, яка заради творчості чоловіка практично відмовилася від власного мистецького

¹ Переважна більшість робіт, переданих до ЦДАМЛМ України, названа та датована вдовою митця, художницею Вандою Вітольдівною Монастирською (Богомазовою).

розвитку (у фонді архіву зберігається фотознімок з її картини «Маріонетки», що експонувалася на виставці групи «Кільце») (од. зб. 257). Взагалі, історія взаємин Олександра та Ванди заслуговує на окрему розповідь. По-знайомившись та закохавшись ще під час навчання в Училищі, Олександр Костянтинович довго не наважувався відкритися і лише в листах, так і не надісланих, висловлював свої почуття. Зараз ці листи відомі як «[Записки о сокровенном: красоте, мире духовном и таинстве человеческой любви» (з невідправлених листів до В. Монастирської)]» (од. зб. 198). Дружину Богомазов відобразив у безлічі її портретів, виконаних у різноманітних техніках (од. зб. 61, арк. 16; од. зб. 86; од. зб. 92, арк. 4; од. зб. 92, арк. 9, 12, 49; од. зб. 107, арк. 4; од. зб. 108, арк. 4; од. зб. 122, арк. 2; од. зб. 127, 136 та ін.).

У тому ж році Богомазов повертається з Фінляндії і разом з талановитою художницею О. Екстер стає співорганізатором групи «Кільце», до якої увійшли українські художники, відомі представники кубофутуристичного руху – Є. Васильєва, М. Денисов, В. Курнаков, І. Рабінович, Н. Шифрин, С. Шор, Христофор Кнор (Норвегія), Б. Пастухов, члени гуртка «Мистецтво» з Політехнічного інституту. Свої творчі пріоритети «Кільце» задекларувало в так званому «Маніфесті» – «звільнення живописних елементів від сковуючих шаблонів», закликавши митців «розбити шкарлупу академізму» та пропагувати завдання «Нового Мистецтва», відображати, перш за все, естетичні емоції самих художників, дотичні їхній уяві, а не чіткому відтворенню дійсності (од. зб. 162, арк. 1). А вже в 1914 р. група репрезентувала свої твори на виставці в Києві, серед них було й 88 творів живопису та графіки О. Богомазова. Він же став автором афіші та вступної статті до каталогу виставки. Така кількість експонованих праць майстра дала змогу дослідникам вважати, що це була його перша прижиттєва персональна виставка. Критики та поціновувачі мистецтва не оминули своєю увагою роботи художника. Як зауважував критик М. Кульбін: «... новизною є, головним чином, твори Олександра Богомазова. Це, безумовно, зробив справжній живописець, увібравши цінності французької школи, але працюючи в самостійній манері» (од. зб. 232, арк. 4). На жаль, в особовому фонді митця представлені лише альбоми з фотокопіями робіт, які демонструвалися на цій виставці. Серед них – «Святий куточок», «Сінний базар», «Портрет моєї дружини» та «Портрет Н.І.Д.» (од. зб. 107, 108). *Лл. 3.*

Паралельно з підготовкою до виставки Богомазов працює над роботою своєї нової теорії еволюції творчості, базові постулати якої були оприлюднені у вступній статті до каталогу виставки. В архіві митця є зошити з його думками, які стали предтечею цього трактату, та акварельний ескіз обкладинки до нього в кубофутуристичному стилі (од. зб. 141, 156–161).

Трактат під назвою «Живопис та елементи» присвячений улюбленій дружині – «Моей чуткої спутнице життя В. В. Богомазовой-Монастырской, Август 1914 г. Боярка» (од. зб. 156) (надано мовою оригіналу – А. С.). Сама назва роботи розкриває ставлення Богомазова-теоретика до елементів живопису, які допомагають втіленню художнього задуму, серед порушених тем особливе місце посідає зв'язок Об'єкт – Митець – Картина – Глядач. О. Богомазов вважає мистецтво нескінченим ритмом, де Митець є, перш за все, чутливим резонатором отриманих від Об'єкта імпульсів, результат яких він відображає на площині Картини. В свою чергу, в Картині Глядач відчуває хвилювання Митця в момент творення. Отож сприйняття Глядачем Картини подібне до хвилювання Митця в момент творчого процесу.

На жаль, трактатові не судилося побачити світ за життя автора, але ця робота отримала високу оцінку науковців.

Втілення в творчий процес власних естетично-філософських поглядів приводить Богомазова до кубофутуризму, стилю європейського мистецтва початку ХХ ст., підвалинами якого стали французький кубізм (Ж. Брак, Х. Грис, П. Пікассо) та італійський футуризм (І. Боччоні, К. Карра, Ф. Маринетті, Дж. Северині), естетику яких митець розвинув у багатьох роботах, це, перш за все, серія підготовчих робіт для картини «Пильщики».

Проте не оминув він своєю увагою й інші мистецькі та філософські напрями. Так, існує думка, що саме за ескізом Богомазова на домі, де він мешкав у Києві (Вознесенський узвіз, 18), була створена дев'ятипроменева зірка – символ Бахаї, нової релігійної течії, суть якої полягала в єдинобожжі, єдності релігій, єдності людства і, як результат, – в об'єднанні людства в світове Братство. *Лл. 4.*

Відсутність нових вражень та певна фінансова нестабільність змусили Богомазова шукати нових джерел як матеріального добробуту, так і стимулювання творчості. В 1915 р. подружжя вирушає до Нагорного Карабаху Вірменії, в селище Герюси (сучасна назва Горис), де митець стає викладачем малювання та креслення у Вищому навчальному училищі, двокласній початковій школі та, за власної ініціативи, організовує заняття з ліквідації неписьменності (од. зб. 211, 220). Невдовзі дружина вимушена була повернутися до Києва, і щоб хоч трохи відволіктися від самотності, він розпочинає писати наукове дослідження під умовною назвою «Мысли об искусстве», присвячене проблемі змінення пластичності форми побаченого під емоційним напруженням уяви художника (од. зб. 157, 158). Водночас, завдяки ініціативі Ванди, твори Богомазова експонуються в Київському міському музеї на «IV Весняній виставці картин та скульптур» (1916 р.). Після цієї події критики вперше назвали художника майстром кубофутуризму (од. зб. 232).

Повернувшись до України, О. Богомазов працює деякий час у Комерційному училищі в Золотоноші, де викладає знову ж таки креслення та малювання. На тогочасній яскравій акварелі бачимо старе тихе патріархальне містечко, палітру кольорів якого майстер урізноманітнив своєю уявою (од. зб. 119).

У 1917 р., 7 березня, народжується його дочка Ярослава. Відповідальність за родину змушує Богомазова повернутися до Києва та почати викладати в художньо-ремісничій школі-майстерні друкарської справи (од. зб. 214).

З цього часу творчість Богомазова пов'язана лише з Києвом – він малює вулиці, будинки, прагне відтворити відчуття швидкості транспорту, перехожих, взагалі буття великого міста (од. зб. 61, 91, 104, 107, 108, 117, 138).

І все ж спочинком для душі та фортецею для Богомазова була родина – дружина, донечка: у ЦДАМЛМ України зберігається чимало ескізів, зроблених з Ярослави (од. зб. 121, 122 та ін.).

Доволі часто родина мешкала в Боярці. Саме тут у 1920-х роках художник реалізує давній задум – показати в мистецтві динамічну красу людського тіла в процесі фізичного напруження – і починає працювати над найбільш відомим своїм творінням – живописним полотном «Пилярі».

За спогадами доньки, влітку до Боярки з'їжджалося чимало будівельників, які були задіяні в будівельному бумі, що охопив містечко. Отож вона згадувала, що вони з батьком часто ходили до пилорами, де художник годинами спостерігав за діями робітників та робив замальовки. Близько 20 підготовчих начерків та ескізів цього циклу зберігається в колекції митця у ЦДАМЛМ України, роботи виконані переважно олівцем, але декілька з них мають і акварельне відтворення. На деяких ескізах митець розкриває імена та прізвища своїх випадкових «моделей». Деякі з цих замальовок в подальшому були використані для картин «Тирсоноси» та «Правка пил» (од. зб. 1–12, 14–26, 125 та ін.).

Революційні події 1917 р. художник зустрічає зі сподіваннями на довгоочікувані соціальні зміни. Співпрацюючи з новою владою, він обирається першим секретарем профспілки художників України, призначається інспектором секції (а згодом й завідувачем) художньо-просвітнього відділу освіти у Всеукраїнському комітеті образотворчого мистецтва, стає одним із засновників «Кустарного товариства» та Української академії мистецтв, старшим майстром державної декоративної майстерні, займається агітаційно-масовим мистецтвом як керівник художнього оформлення революційних свят – Дня Червоної Армії, 1-го Травня, Дня дитини тощо. А завдяки досвіду викладацької діяльності (Київська школа для

глухонімих, Вища навчальна школа у Вірменії, Комерційне училище в Золотоноші, Київська художньо-ремісничка школа-майстерня друкарської справи, залізнична трудова школа у Будаївці) в О. Богомазова розкривається хист педагога-мистецтвознавця, педагога-теоретика, педагога-митця.

У період правління П. Скоропадського, в 1918 р., виступаючи на з'їзді діячів українського мистецтва з доповіддю «Основные задачи развития искусства живописи на Украине», Богомазов наполягає на реформуванні художньої освіти з акцентом на дотримання в мистецтві національного колориту: «...основной элемент искусства – окружающая среда с ее динамичными силами, которые не только дают стимулы к творчеству нации, но и формируют ее характер, психику. Этими элементами нация обладает в полной мере: захватывающая красота и поэзия украинской природы. Именно это возбуждает творчество нации и придает ее национальному творчеству отличительные самобытные черты. Мы имеем богатое народное творчество в прикладном искусстве, поэзии, музыке и т. д. Украина находится под художественным влиянием Севера. Они чужды пластическому богатству Украины» (од. зб. 167, арк. 3) (надано мовою оригіналу – А. С.), – і як митець-педагог пропонує ввести до навчальних програм курс «Історія українського мистецтва». За часів Директорії ця ідея отримує продовження у виступі митця на з'їзді художників-педагогів («О реформе художественного образования», 15.07.1919 р.), де він звертає увагу нової влади на необхідність виховання естетичного сприйняття художніх творів робітничим прошарком українського суспільства шляхом розвитку жанру пролетарського живопису для потреб «революційних мас» (од. зб. 171) і пропонує надавати студентам більше свободи в творчості. *Лл. 5.*

Починаючи з 1920-х років Олександр Костянтинович обіймає посаду професора станкового живопису в Інституті пластичного мистецтва (з 1924 р. – Київський державний художній інститут), де читає розроблені ним курси з графічних мистецтв та станкового живопису: «Ритмические упражнения и задачи», «Такт в музыке и рисунке», «Теория цвета»; використовує власноруч зроблений ілюстративний матеріал до методичних розробок, серед яких – «Основні кольори палітри. З'єднання двох кольорів», «Анатомія людини», «Конструктивне малювання». Талановитий митець-педагог прагне донести до студентів ідеї, закладені в своєму трактаті «Живопис та елементи», і часто розпочинає свої лекції епіграфом із цієї наукової роботи – «мистецтво – нескінченний ритм, митець – його чутливий резонатор» (од. зб. 156, 157, 180–182 та ін.).

1920-ті роки, незважаючи на педагогічну завантаженість О. Богомазова, характеризуються різноплановими роботами майстра: це й розкриття образу людини праці (пильщики), і портрети доньки та дружини, і

начерки до свого портрета з віолончеллю, плакатна та книжкова графіка, розробка іграшок, ліногравюри (од. зб. 118, 122, 125, 127, 154). У 1920 р. він призначається художником-оформлювачем агітпоїзду № 1 12-ї армії та агітпароплава «Пушкін» (працює разом з О. Екстер, В. Меллером, І. Рабиновичем та ін.) (од. зб. 211, 214, 222). Паралельно ілюструє дитячі видання «Веселки» – народні казки «Корівка», «Курочка ряба» виконані за народними мотивами; можливо це було наслідком того, що в цей період Богомазов відвідував цикли лекцій з українознавства (од. зб. 143–146, 212). На жаль, фонди архіву не мають достатньої кількості плакатних робіт цього періоду, лише варіації на тему «Герб СРСР» та ескізи до плаката «Туберкулёз излечим» (од. зб. 151–153), хоча послужний список майстра підтверджує цю діяльність. Відомо, що плакатною графікою Богомазов почав займатися ще 1914 р., коли брав участь у конкурсі проектів Похвального листа Київського губернського земства, за який згодом отримав премію (од. зб. 150).

Неможливо оминати увагою й літературну діяльність Богомазова, який, не будучи професійним літератором, мав чудовий стиль, його вірші римовані чи прозові, есе, епістолярій, малі літературні твори вражають досконалістю. В ЦДАМЛІМ України зберігається декілька зошитів (альбомів) з його студіями (од. зб. 193–196) та ін. *Лл.б.*

Завдячуючи Ванді Вігольдівні до нашого часу дійшли щоденники майстра та листи, які вона зберігала все життя (од. зб. 255, 256). Деякі листи настільки проникнуті інтимно-ліричними почуттями до дружини, що нащадки заборонили видавати їх для дослідження та користування в читальному залі архіву-музею. В особовому фонді зберігаються й листи В. Монастирської до О. Богомазова.

Неабияке враження залишає й літературний стиль епістолярію Богомазова, образність передачі побаченого з вимальовуванням найдрібніших нюансів та деталей, зафіксованих очима митця. Зокрема, в листах до Ванди з Фінляндії та Вірменії Богомазов мальовничо описує свої враження від подорожей (од. зб. 200, 201).

На жаль, перевантаження, матеріальні негаразди, праця в несприятливих умовах, зокрема й у холодних приміщеннях, призвели майстра до тяжкої хвороби – сухот. Проте його любов до життя та почутті відповідальності не дозволяють йому полишити педагогічну та громадську діяльність.

Так, у 1926 р. Олександр Костянтинівич обирається членом Асоціації революційного мистецтва України (АРМУ), керівником якої був відомий український художник М. Бойчук. Незважаючи на певні розбіжності у поглядах на перспективи розвитку українського мистецтва, обох майстрів об'єднувало, за висловом одного з дослідників українського авангарду, «життя у колі високої мистецької напруги». Богомазов вбачав

Асоціацію як великий художній колектив, членів якого поєднувало розуміння потреб революційних мас та свідоме бажання донести ідеї мистецтва до більшості (од. зб. 168).

Майже до останнього свого часу Олександр Костянтинович приходив на лекції до Інституту. Але хвороба взяла гору – 3 червня 1930 р. майстра не стало. Поховали О. К. Богомазова на Лук'янівському кладовищі (од. зб. 234, 235).

Після смерті ім'я художника було надовго викреслено з історії українського живопису. Опікувалася його спадком лише родина. Так, під час Другої світової війни вдова митця, залишаючи Київ, за спогадами доньки, майже 20 км власноруч вивозила тачкою архів О. Богомазова до Святошина та Боярки. Після закінчення бойових дій родина повернулася до Києва, де весь час дбайливо зберігала надбання митця, не зважаючи на невизнання та замовчування його таланту. І тільки після «хрущовської відлиги», в 1966 р., знавці живопису та мистецтвознавці репрезентували громадськості першу виставку митця, що відбулася в Київському будинку літераторів; наступні пройшли майже через 30 років: 1991 р. – в Загребі та Тулузі, 1991 та 1996 рр. – в Києві, 2008 р. – в Санкт-Петербурзі.

У ЦДАМЛІМ України з різницею в три роки (2010 та 2013 рр.) відбулося експонування матеріалів з архівної та музейної колекцій О. Богомазова: виставлялися оригінали художніх робіт, автографи, літературні твори, наукові роботи, фрагменти курсів лекцій та трактату «Живопис та елементи», власноруч створені лінорити, світлини з особового фонду майстра тощо. *Лл. 7.*

Протягом останніх десятиріч творчий спадок О. Богомазова досліджували та описували відомі українські мистецтвознавці – Д. Горбачов, Е. Димшиць, І. Диченко, О. Кашуба-Вольвач та інші дослідники.

Історія створення особового фонду О. К. Богомазова у ЦДАМЛІМ України розпочалася з 1970 р. – після перемовин з удовою, Вандою Вітольдівною Богомазовою. Документи передавалися від родини митця в кілька етапів – 1974, 1977, 1996, 2000 та в 2003 рр. Так був укомплектований особовий фонд О. К. Богомазова № 360, який складається з 268 одиниць зберігання (819 документів на 2785 аркушах) та 27 музейних предметів.

Велику науково-технічну роботу з систематизації та формування фонду здійснила співробітниця архівної установи Л. Скрицька (Драгомірова). В процесі опрацювання документного масиву була скорегована схема стандартного групування матеріалів, побудована у відповідності до принципу доцільності об'єднання документів задля їхнього спрощеного пошуку. Перш за все, було виокремлено цикл живописів, пов'язаних з темою «Пилярів». Інші художні роботи згруповані за стилістикою (технікою)

створення, а в середині масиву за хронологією, яку до певної міри можна вважати умовною через відсутність на роботах як датування, так і назв творів.

У процесі систематизації було сформовано 9 блоків, в яких матеріали додатково були об'єднані в розділи та підрозділи. До першого блоку увійшли «Творчі матеріали» – «Живопис», до якого включені такі підрозділи: «Підготовчі матеріали до циклу живописних полотен «Пилярі» (ескізи, етюди, начерки), «Правка пил = Пилярі на відпочинку = Пилярі», «Пилярі = Праця пильщиків», «Накат стовбура на козли»; «Станкова графіка» (Малюнки (пейзажі, портрети, натюрморти, жанрові сцени)); «Лінографія»; «Книжкова графіка»; «Журнально-газетна графіка (карикатури)» та «Плакатна графіка».

Другий блок «Рукописи Богомазова О. К.» має п'ять розділів: «Наукові дослідження», «Статті. Нотатки науково-технічного характеру», «Педагогічна діяльність (теоретичний і ілюстративний матеріал)» з трьома підрозділами («Методичні розробки», «Лекції з графічних мистецтв та станкового живопису», «Ілюстративний матеріал», «Рецензії. Виписки»). У розділ «Художні твори» були включені, зокрема: проза «Старый замок», «Узник», «Когда моя душа в сияньи звезд ...», літературні етюди «Рассказ служителя», «Маленький человек», поезії «Рукою грубою коснулся я прекрасной арфы», «Из сказок зимы», «Танцы смерти», «Моя мечта – мечта поэта», притчі «Из рукописи неизвестного художника», [«Сказка о художнике и его жене»] та інші твори, які допомагають збагнути душу талановитої людини, його чуттєвість та обдарованість. Ще один з розділів другого блоку містить щоденники та записники, в яких окрім розповідей про взаємини з В. Монастирською («Записки о сокровенном: красоте, мире духовном и таинстве человеческой любви»), роздумів щодо спільного майбутнього, спалахів надій та занурень у прірву відчаю зберігається ще й конспект лекцій з історії мистецтва, датований 1910–1912 рр., а також записники з нотатками творчого характеру тощо.

Треба зазначити, що другий блок охоплює малодосліджені наукові розробки: завершений варіант та рукопис трактату «Живопис та ... елементи», фрагменти праці «Думки про мистецтво», праці з теорії живопису, статті, пов'язані з групою «Кільце», доповіді, «(Про картины «Распилка бревен ...»)» та конспективний аналіз цих творів тощо. Документи (автографи), пов'язані з педагогічною діяльністю О. К. Богомазова за період 1913 по 1930 р., представлені в одному з розділів цього блоку – це методичні, лекційні та ілюстративні матеріали, доповіді, проекти, плани, навчальні програми, конспекти з української мови та ін.

Третій та четвертий блоки – «Листи Богомазова О. К.», «Листи до О. К. Богомазова» – це, в основному, листування з Вандою Монастирською, датоване 1909–1924 рр., коли О. Богомазов навчався в Києві, подорожував Фінляндією, залишався наодинці в Герюсах, Золотоноші; а також лист від брата митця. Також представлена візитка Богомазова.

П'ятий блок – «Матеріали до біографії О. К. Богомазова» має розділ «Особисті документи» та підрозділ «Матеріали службової та творчої діяльності». До блоку увійшли декілька варіантів автобіографії О. Богомазова з різними датами народження, документи про освіту, трудові списки та анкети, підписка щодо відмови від участі в різноманітних таємних спілках та товариствах, відомості про роботу, листування з інституціями, документи щодо організації виставки «Кільце», ескіз кіоску для неї, особова картка військовослужбовця, довідки про стан здоров'я Богомазова, членські квитки, свідоцтво про смерть та інші документи.

Шостий та сьомий блоки – «Матеріали, зібрані Богомазовим О. К., з тем, що його цікавили», «Матеріали про Богомазова О. К.». Документи цих блоків містять критичні огляди творчості майстра, інтерв'ю з його вдовою, книгу відгуків на персональну виставку митця (1966 р.), некролог та документи на поховання тощо.

У восьмому блоці «Образотворчі матеріали» – п'ять світлин (3 індивідуальних та 2 групові під час перебування в Криму), прижиттєвий портрет О. Богомазова роботи П. Наумова, виконаний у 1917–1918 рр. Розділ «Матеріали, зібрані Богомазовим О. К.» уміщує переважно репродукції картин різних художників.

Дев'ятий блок «Матеріали членів сім'ї Богомазова О. К.» складається з розділів «Матеріали Богомазової В. В. (уродж. Монастирської, дружини)» та «Матеріали Іванникової Н. О., доньки». Насамперед це нотатки особистого характеру та щоденникові записи, написані спочатку нареченою, а згодом і дружиною художника, датовані 1907–1915 рр., в яких Ванда розповідає про повсякденне життя, свої настрої, мрії, побажання, записує вірші, новели та ін. Окремо представлена фотокопія роботи «Маріонетки» В. Богомазової, матеріали до біографії родини Монастирських тощо.

Окремо виділена музейна колекція О. Богомазова налічує 11 робіт олією, які відносяться до раннього періоду його творчості. В основному це пейзажі, два портрети – невстановленої жінки та дружини, автопортрет художника на етюдах та ін. Дві роботи датовані 1910-ми роками, також окремо представлено 13 дощок для ліногравюру, мольберт, палітру, етюдник та шкатулку, які належали митцю.

У 2003 р. онука О. Богомазова, українська художниця Тетяна Попова передала на зберігання до ЦДАМЛМ України дві роботи майстра,

виконані олівцем, за умовними назвами «[Міський пейзаж]» та «[Чоловіча постать]». Але вони ще й досі чекають свого часу бути представленими широкому загалу поціновувачів творчості О. К. Богомазова.

Сформований за такою схемою особовий фонд митця сприяє дослідженню його творчості, тісно пов'язаної зі складним шляхом мистецтва в перші десятиріччя ХХ ст. – часи еволюційних та політичних змін у соціумі.

A. Sukalo

Biography of Alexander Bogomazov (based on the documents from the personal fond deposited in the Central State Archive-Museum of Literature and Arts of Ukraine)

Based on the documents from the personal fond of a Ukrainian artist A. K. Bogomazov, deposited in the Central State Archive-Museum of Literature and Arts of Ukraine, we have presented the main periods of his life, his artistic and literary heritage, materials of his official activities etc. We have described the history of A. K. Bogomazov's archive accession to the Central State Archive-Museum of Literature and Arts of Ukraine, motivated the personal fond structure, specified the composition and content of the documental complex main sections and subsections, defined its value for A. K. Bogomazov heritage fundamental research.

Key words: Central State Archive-Museum of Literature and Arts of Ukraine, personal fond, archive, artist, art, collection, painting, avant-garde, sketch, draft.

A. H. Сукало

Жизнеописание Александра Богомазова (по документам личного фонда Центрального государственного архива-музея литературы и искусства Украины)

В статье, на основе документов личного фонда украинского художника А. К. Богомазова, который хранится в Центральном государственном архиве-музее литературы и искусства Украины, представлены основные этапы его жизни, живописное и литературное наследие мастера, материалы служебной деятельности и др. Описана история поступления архива А. К. Богомазова в фонды ЦГАМЛИ Украины, мотивирована структура личного фонда, обозначены состав и содержание основных разделов и подразделов документального комплекса, определена его значимость для углублённого изучения творчества А. К. Богомазова.

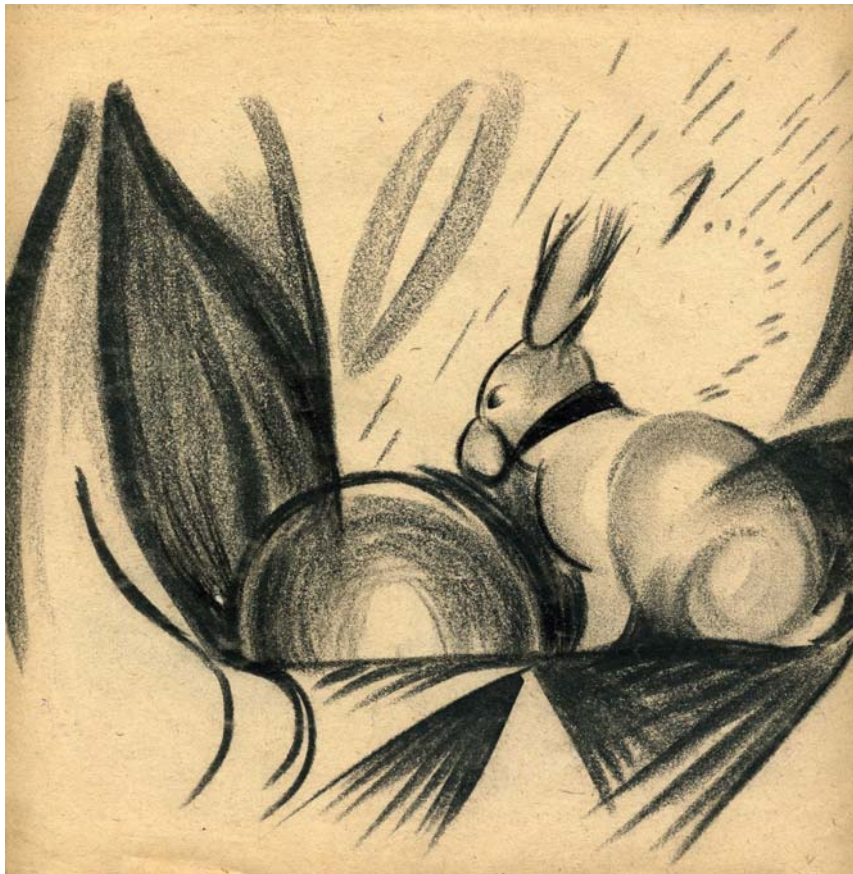
Ключевые слова: Центральный государственный архив-музей литературы и искусства Украины, личный фонд, архив, художник, искусство, коллекция, живопись, авангард, набросок, эскиз.

Лл. 1. Богомазов О. [Жінка за чайним столом]. Ліногравюра чорно-біла. [Б. д.].
ЦДАМЛМ України, ф. 360, оп. 1, од. зб. 140, арк. 1

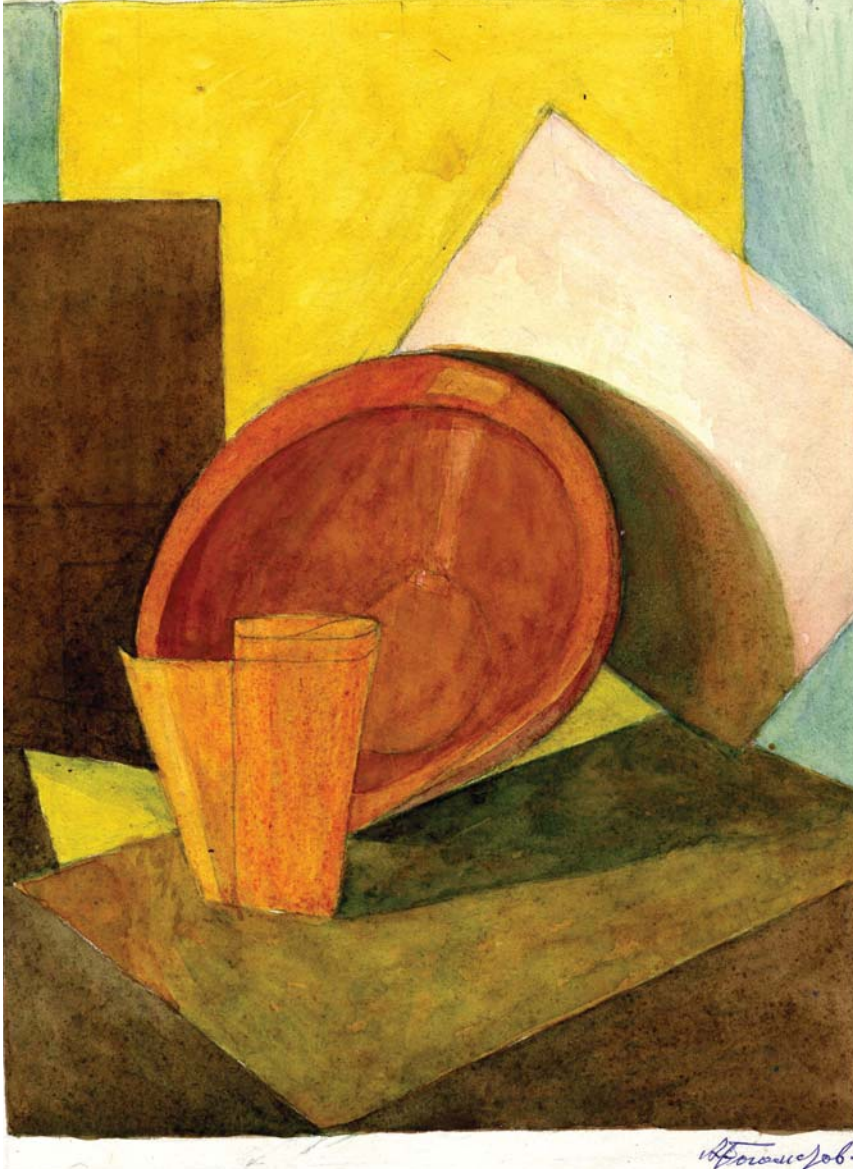
Ил. 2. Богомазов О. Синний ринок у Києві. Пап., туш, перо. 1912 р.
ЦДАМЛІМ України, ф. 360, оп. 1, од. зб. 91, арк. 1

Лл. 3. Богомазов О. Малюнок з робочого альбому. Пап., вугілля. [1913 р.].
ЦДАМЛІМ України, ф. 360, оп. 1, од. зб. 92, арк. 11

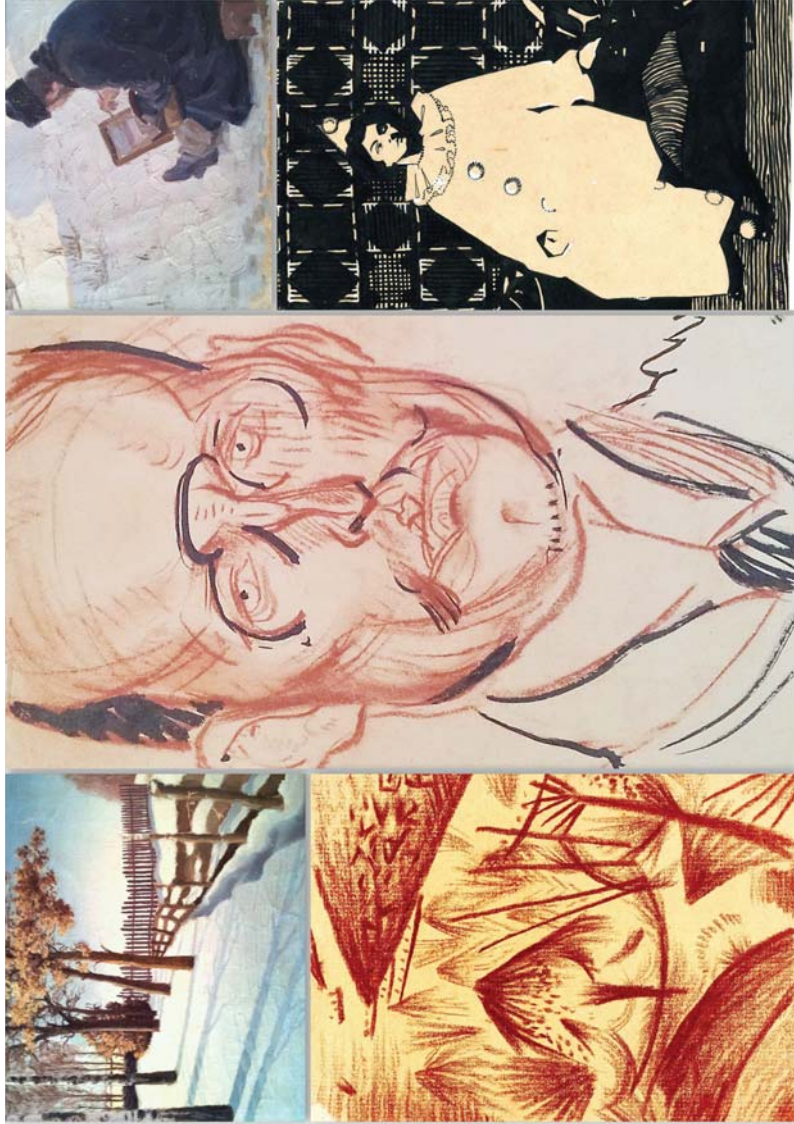
Лл. 4. Богомазов О. Автопортрет (Кубофутуристична композиція). Пап., сангіна. 1915 р. ЦДАМЛМ України, ф. 360, оп. 1, од. зб. 111, арк. 1

Лл. 5. Богомазов О. [Нагюрморт з посудом]. Пап., акварель. 1925 р.
ЦДАМЛМ України, ф. 360, оп. 1, од. зб. 124, арк. 1

Ил. 6. Богомазов О. Підготовчі матеріали до циклу живописних робіт «Пиллярі». Начерк. Пап., олівець. Фрагмент з альбому. 1925–1927 рр. ЦДАМЛІМ України, ф. 360, оп. 1, од. зб. 125, арк. 40

Дл. 7. Колаж з робіт О. Богомазова, представлених на виставці 2013 р. у ЦДАМЛМ України